

مجله دانش حسابداری / سال چهارم / ش ۱۵ / زمستان ۱۳۹۲ / ص ۱۴۹ تا ۱۷۲

حساسیت محافظه کاری حسابداری نسبت به کیفیت حسابداری

دکتر محمد حسینی*

چکیده

این پژوهش به بررسی حساسیت محافظه کاری حسابداری نسبت به کیفیت حسابداری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در نمونه‌ای به تعداد ۱۵۵ شرکت در دوره زمانی ۶ ساله از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ پرداخته است. در این پژوهش، برای اندازه‌گیری محافظه کاری حسابداری از الگوی رابطه سود و بازده استفاده گردید. برای اندازه‌گیری کیفیت حسابداری از متغیر مجازی اندازه حسابداری استفاده شده است؛ بدین ترتیب که در صورت حسابداری شدن توسط سازمان حسابداری، مقدار یک و در غیر این صورت، مقدار صفر خواهد گرفت. استدلال آن، اندازه و بزرگی سازمان حسابداری در قیاس با سایر مؤسسات حسابداری است. در راستای آزمون فرضیه‌ها از روش رگرسیون چند متغیره مبتنی بر داده‌های ترکیبی استفاده شده است. نتایج به دست آمده نشان داد که رابطه مثبت و معناداری بین محافظه کاری حسابداری و کیفیت حسابداری وجود دارد. این بدان معنی است که وجود حسابداری بزرگ منجر به اعمال محافظه کاری بیشتری خواهد شد. متغیر درصد تقسیم سود نیز اثرگذاری مثبتی بر این رابطه دارد، در حالی که متغیرهای کیفیت سود و اهرم بازار اثرگذاری معناداری نداشتند.

---

* استادیار حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.

نویسنده مسئول مقاله: محمد حسینی (Email: m_hassani@iauo-tub.ac.ir)

تاریخ دریافت: ۹۲/۳/۲۲ تاریخ پذیرش: ۹۲/۸/۸

واژه‌های کلیدی: محافظه‌کاری حسابداری، کیفیت حسابداری، کیفیت سود، اهرم بازار و درصد تقسیم سود.

مقدمه

حسابرسی با کیفیت بالا موجب دفاع از سرمایه‌گذار و افزایش ارزش شرکت می‌شود. حساب‌برسان می‌خواهند نظارت مدیران را ارزیابی کنند و بررسی نمایند که آن‌ها چقدر محافظ منافع و نیازهای سهامداران هستند. کنترل‌های حسابداری که مستقل و مطابق با ضوابط اخلاقی هستند، احتمال قصور و سهل‌انگاری در حسابداری را کاهش می‌دهند و نیز اعتبار حساب‌برسان را بالا خواهند برد. از سوی دیگر، محافظه‌کاری عدم اطمینان را کاهش می‌دهد، تشخیص‌های مدیریتی را نسبت به اضافه برآورد سود کاهش داده و نیز هزینه‌های نمایندگی، بدبینی سرمایه‌گذار و هزینه سرمایه را پایین می‌آورد.

محافظه‌کاری نشان می‌دهد که شرکت‌ها اطلاعات حسابداری‌ای را در اختیار سهامداران می‌گذارند که بررسی آن‌ها سخت است، مثل زیان‌ها که این امر چندان مستعد دست‌کاری اطلاعات نیست. این امر نشان می‌دهد که اگر حسابداری سطح محافظه‌کاری حسابداری را بالا ببرد و دقت ارقام را با بررسی سخت تأیید کند و یا در حیطه شخصی و قضاوتی به تأیید آن‌ها پردازد، آن‌گاه این امر به شرکت‌کنندگان بازار، اطمینان بیشتری درباره کیفیت گزارشگری مالی می‌دهد. بر این اساس، این پرسش مطرح می‌شود که کیفیت حسابداری چه کنش رفتاری‌ای بر اعمال محافظه‌کاری حسابداری دارد. به عبارتی، آیا با افزایش کیفیت حسابداری، گزارشگری مالی به سمت اهداف محافظه‌کارانه تمایل پیدا می‌کند یا خیر؟ برای بررسی این موضوع در این پژوهش، محافظه‌کاری حسابداری مبتنی بر الگوی رابطه سود-بازده مطرح شده توسط باسو (۱۹۹۷) مورد اندازه‌گیری قرار گرفته است. همچنین، در زمینه کیفیت حسابداری نیز مبتنی بر نتایج پژوهش‌های دی آنجلو (۱۹۸۱) و حساس‌یگانه و همکاران (۱۳۸۴)، از عامل اندازه مؤسسه حسابداری برای اندازه‌گیری کیفیت حسابداری استفاده شده است.

چارچوب نظری پژوهش

در چارچوب نظری، محافظه‌کاری به عنوان واکنش احتیاط‌آمیز به عدم اطمینان توصیف می‌شود. با توجه به تحقیقاتی که تاکنون در زمینه فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی در کشور انجام شده است، به نظر می‌رسد با توجه به بافت ارزشی و فرهنگی حسابداران و حسابرسان ایران، میزان محافظه‌کاری در حرفه حسابداری بالا باشد (بنی‌مهد، ۱۳۸۵). محافظه‌کاری یکی از ویژگی‌های مطلوب حسابداری است و در رابطه با ضرورت آن گفته می‌شود که نگاه خوش‌بینانه مدیریت در گزارش‌های مالی شرکت منعکس می‌شود. زیان‌های احتمالی ناشی از این نگاه خوش‌بینانه می‌تواند با اهمیت باشد. در نتیجه، حسابداری با نگاهی محافظه‌کارانه به رویدادهای مالی، ابعاد این زیان‌های بالقوه را کاهش می‌دهد. رویه‌هایی که به شناسایی اختیاری کمتر از واقع دارایی‌ها یا درآمدها و یا به شناسایی اختیاری بیش از واقع بدهی‌ها یا هزینه‌ها منجر می‌شوند، خارج از محدوده اصل محافظه‌کاری می‌باشند. این رویه‌ها موجب کاهش مقادیر مطلوب خصوصیات اطلاعات؛ مانند بی‌طرفی، ارائه منصفانه و قابلیت اتکای اطلاعات حسابداری می‌شود و باید به عنوان رویه‌های مدیریت سود تلقی شوند. در چنین حالتی، اهداف این رویه‌ها مبتنی بر حمایت از سرمایه‌گذار نبوده و پاسخی در جهت انگیزه شخصی مدیریت است.

پژوهش‌های حسابداری (استوبر، ۱۹۶۶؛ فلتهم و اهلسون، ۱۹۹۵؛ باسو، ۱۹۹۷، گیولی و هاین، ۲۰۰۰) در یک تقسیم‌بندی، دو نوع محافظه‌کاری را از هم تمیز می‌دهند. محافظه‌کاری ترازنامه‌ای و محافظه‌کاری سود و زیانی. محافظه‌کاری ترازنامه‌ای به عنوان مقاومت ارزش دفتری صاحبان سهام به اخبار خوب مطرح می‌شود که با نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری سنجیده می‌شود و از معیارهای سنتی تشخیص محافظه‌کاری به حساب می‌آید. هرچه این نسبت بزرگ‌تر باشد، نشان‌دهنده اعمال محافظه‌کاری بالاتر است. فرض بر این است که اختلاف بین ارزش دفتری و ارزش بازار یک واحد تجاری به دلیل اعمال محافظه‌کاری بالاتر در شناسایی زیان‌ها و همچنین، عدم شناسایی سودهایی است که بازار آن‌ها را پیش‌بینی می‌نماید. در پژوهش‌های خارجی از این معیار به وفور استفاده گردیده و

حتی صحت دیگر شاخص‌های محافظه‌کاری را با آن سنجیده‌اند (استوبر، ۱۹۶۶؛ فلتهام و اهلسون، ۱۹۹۵).

محافظه‌کاری سود و زیانی به عنوان شناسایی اخبار بد در ارتباط با سود در مقایسه با اخبار خوب تعریف می‌شود که توسط معیارهایی نظیر ارقام تعهدی غیرعملیاتی، عدم تقارن زمانی در شناسایی سود (باسو، ۱۹۹۷) و چولگی یا تمایل در آمد ناشی از ارقام تعهدی (گیولی و هاین، ۲۰۰۰) اندازه‌گیری می‌شود. در این پژوهش، برای اندازه‌گیری محافظه‌کاری از الگوی باسو استفاده خواهد شد که در حقیقت، رگرسیون سود و بازده است و اثر اخبار بد (در قالب بازده منفی) نیز در نظر گرفته می‌شود.

اگر حسابداری سطح محافظه‌کاری حسابداری را بالا ببرد و دقت ارقام را با بررسی سخت تأیید کند و یا در حیطه شخصی و قضای، به تأیید آن‌ها پردازد، آن‌گاه این امر به شرکت‌کنندگان بازار، اطمینان بیشتری درباره کیفیت گزارشگری مالی می‌دهد. از آنجا که عوامل زیادی بر کیفیت حسابداری تأثیر دارند، تعیین چارچوبی برای تبیین کیفیت حسابداری، موضوعی با اهمیت محسوب می‌شود. دی آنجلو (۱۹۸۱)، تعریف متداولی از کیفیت حسابداری تحت عنوان ارزیابی بازار ارائه نمود. ارزیابی بازار در واقع، عبارت است از احتمال این که حسابرس هم تحریفات با اهمیت در صورت‌های مالی و یا سیستم صاحبکار را کشف کند و هم تحریفات با اهمیت کشف شده را گزارش کند. احتمال اینکه حسابرس موارد تحریفات با اهمیت کشف شده را گزارش کند، به استقلال حسابرس ارتباط پیدا می‌کند. وی به لحاظ نظری ارتباط بین کیفیت حسابداری و اندازه مؤسسه حسابداری را مطرح کرد و معتقد بود مؤسسه‌های بزرگ، شرکت‌های بیشتری را حسابداری کرده و حق‌الزحمه آن‌ها بین شرکت‌های صاحبکار تفکیک می‌شود و به صاحبکاران وابستگی ندارند. مؤسسه‌های حسابداری بزرگ استقلال بیشتری دارند؛ بنابراین، با کیفیت بیشتری به حسابداری می‌پردازند. بنابراین، یکی از مهم‌ترین شاخص‌های کمی اندازه‌گیری کیفیت حسابداری، اندازه حسابرس است که این دو با هم رابطه مستقیم دارند؛ به طوری که هرچه اندازه حسابرس بزرگ‌تر باشد، کیفیت حسابداری هم بالاتر خواهد بود.

هرچه اعتبار اطلاعات صورت‌های مالی افزایش یابد، کیفیت حسابرسی بالاتر خواهد بود. حساس‌یگانه و همکاران (۱۳۸۴) نیز در پژوهشی با عنوان عوامل مؤثر بر استقلال و شایستگی اعضای جامعه حسابداران رسمی ایران در ارائه خدمات گواهی، به بررسی کیفیت حسابرسی پرداختند که نتیجه آن، تعیین ۷ عامل مؤثر جهت ارتقای کیفیت حسابرسی بود. این عوامل عبارتند از تخصص‌گرایی، کارآیی حسابرسی، کشف تحریفات با اهمیت، تضاد منافع، وجود قوانین و مقررات، مکانیزم بازار و اندازه مؤسسه حسابرسی. در این پژوهش اندازه حسابرسی به عنوان شاخص کیفیت حسابرسی در نظر گرفته شده است.

پیشینه پژوهش

بکر و همکاران (۱۹۹۸) و گور و همکاران (۲۰۰۱) در پژوهش‌های خود به این نتیجه رسیدند که کیفیت حسابرسی احتمال وقوع مدیریت سود را کاهش می‌دهد. نتایج پژوهش ژو و الدر (۲۰۰۲) نیز نشان داد شرکت‌هایی که از طریق حسابرسان بزرگ رسیدگی شده‌اند، دارای مدیریت سود کمتری هستند. فرانسیس و کریشان (۱۹۹۹) دریافتند شرکت‌هایی که تمایل بیش‌تری به ایجاد اقلام تعهدی دارند، با احتمال بیشتری از خدمات مؤسسات بزرگ حسابرسی برای اعتبار بخشیدن به سود خود استفاده می‌کنند. هوگن و جیتر (۱۹۹۹)، و همچنین، بانیستر و ویست (۲۰۰۱) نشان دادند که کیفیت حسابرسی، هموارسازی سود را کاهش داده و در مواردی محدود می‌نماید. باسو و همکاران (۲۰۰۲)، چانگ و همکاران (۲۰۰۳)، و جنکینز و همکاران (۲۰۰۷) دریافتند که شرکت‌های حسابرسی شده توسط حسابرسان بزرگ تمایل بیشتری به اعمال محافظه‌کاری دارند. چن و همکاران (۲۰۰۵) به بررسی ارتباط کیفیت حسابرسی و مدیریت سود در مراحل قبل و بعد از عرضه عمومی سهام پرداختند. آن‌ها حسابرسان بزرگ را به عنوان حسابرسان با کیفیت در نظر گرفتند و به این نتیجه رسیدند که در چنین شرکت‌هایی مدیریت سود رخ می‌دهد و بین مدیریت سود و کیفیت حسابرسی ارتباط معنادار وجود

دارد. به این صورت که بالاتر بودن کیفیت حسابداری، موجب کاهش مدیریت سود در این شرکت‌ها می‌شود.

همیلتون و همکاران (۲۰۰۵) و همچنین، لی (۲۰۰۷)، در خصوص رابطه‌ی دوره‌ی تصدی حسابداری و محافظه‌کاری دریافته‌اند که با افزایش دوره‌ی تصدی حسابداری، محافظه‌کاری کاهش می‌یابد. به اعتقاد این گروه، در سال‌های ابتدایی کار حسابرسان با صاحبکاران جدید، حسابرسان ممکن است به دلیل ترس از طرح دعاوی حقوقی علیه آن‌ها که ممکن است در پی عدم شناخت کافی از فعالیت‌های صاحبکار پدید آید، رویه‌های محافظه‌کارانه‌تری از سوی صاحبکاران خود درخواست کنند؛ اما با گسترش روابط و احتمالاً کاهش استقلال، تمایلی برای مقاومت در برابر خواسته‌های مدیریت صاحبکار نداشته و به این ترتیب، مدیران به گونه‌ای خوش‌بینانه به گزارشگری پردازند.

جنکینز و ولوری (۲۰۰۶)، بر این باورند تعاملات طولانی مدت حسابداری و صاحبکار منجر به افزایش به کارگیری رویه‌های محافظه‌کارانه توسط صاحبکار می‌شود. به اعتقاد آن‌ها، از آنجایی که حسابرسان جدید معمولاً فاقد شناخت کافی درباره‌ی فعالیت‌های تجاری و سیستم‌های کنترل داخلی صاحبکار هستند، مجبور می‌شوند بیشتر روی تصمیمات مدیران در رابطه با گزارشگری مالی اتکا کنند و در نتیجه، احتمال بیشتری وجود دارد که با رویه‌های فرصت‌طلبانه‌ی مدیران موافقت کنند. این امر می‌تواند منجر به کاهش استفاده از رویه‌های محافظه‌کارانه شود، اما با افزایش دوره‌ی تصدی و به دست آوردن شناخت بیشتر، هوشیاری آن‌ها نسبت به کار بیشتر شده و از هرگونه ریسک حسابداری بالقوه اجتناب می‌کنند و درخواست استفاده از رویه‌های محافظه‌کارانه‌تری را از مدیریت خواهند داشت.

فاروزانا و راشیده (۲۰۰۶) در تحقیق خود تأثیر اندازه‌ی مؤسسه‌ی حسابداری و وجود کمیته‌ی حسابداری بر ارقام تعهدی را بررسی کردند. نتایج تحقیق آنان نشان داد که اندازه‌ی مؤسسه‌ی حسابداری، میزان ارقام تعهدی اختیاری را کاهش نمی‌دهد؛ اما وجود یک کمیته‌ی

حسابرسی فعال در شرکت میزان آن‌ها را کاهش می‌دهد. تندلو و لن (۲۰۰۸) در پژوهشی به بررسی ارتباط مدیریت سود و کیفیت حسابرسی با در نظر گرفتن حسابسان بزرگ به عنوان حسابسان با کیفیت و بررسی مدیریت سود در شرکت‌های حسابرسی شده توسط حسابسان بزرگ در مقایسه با مدیریت سود صورت گرفته در شرکت‌های دیگر، به این نتیجه رسیدند که بین مدیریت سود و کیفیت حسابرسی، ارتباط معنادار وجود داشته و کیفیت بالای حسابرسی در شرکت‌هایی که دارای قوانین مالیاتی مشابه هستند، باعث کاهش مدیریت سود می‌شود.

ابراهیمی و سیدی (۱۳۸۷) در تحقیق خود به بررسی تأثیر نوع مؤسسه حسابرسی (سازمان حسابرسی و سایر مؤسسه‌ها) و نوع اظهارنظر گزارش حسابرسی بر روی اقلام تعهدی اختیاری پرداختند و به این نتیجه رسیدند که تنها، نوع مؤسسه حسابرسی با اقلام تعهدی اختیاری ارتباط دارد. رضازاده و آزاد (۱۳۸۷) تحقیقی را با عنوان رابطه بین عدم تقارن اطلاعاتی و محافظه‌کاری در گزارشگری مالی انجام دادند. نتایج حاکی از وجود رابطه مثبت و معنادار بین عدم تقارن اطلاعاتی سرمایه‌گذاران و سطح محافظه‌کاری اعمال شده در صورت‌های مالی است. نتایج مزبور بیانگر این مطلب است که به دنبال افزایش عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه‌گذاران، تقاضا به اعمال محافظه‌کاری در گزارشگری مالی افزایش می‌یابد و بدین ترتیب، سودمندی محافظه‌کاری به عنوان یکی از خصوصیات کیفی صورت‌های مالی مورد تأیید قرار می‌گیرد.

مهرانی و همکاران (۱۳۸۸) رابطه بین محافظه‌کاری و اقلام تعهدی سود را بررسی کردند. نتایج این تحقیق نشان داد که سود حسابداری شرکت‌ها، حساسیت بیشتری نسبت به بازده منفی (در مقایسه با بازده مثبت) دارد؛ و اقلام تعهدی بخش عمده‌ای از عدم تقارن زمانی در سود را توضیح می‌دهد. کرمی و بذرافشان (۱۳۸۸) به وجود رابطه مستقیم و معنادار بین دوره تصدی حسابرس و محافظه‌کاری پی بردند. علاوه بر این، با تفکیک نمونه به سه گروه بر اساس دوره تصدی، نتایج ابتدایی تأیید و مشاهده شد با افزایش دوره تصدی، محافظه‌کاری نیز افزایش می‌یابد. یافته‌های تحقیق مبین این نکته است

که در دوره تصدی کوتاه، محافظه‌کاری کمتر بوده و چرخش اجباری حسابرس اثر معکوس روی محافظه‌کاری دارد.

مهرانی، مرادی و اسکندر (۱۳۸۹) در تحقیقی به بررسی ارتباط بین مالکیت نهادی و حسابداری محافظه‌کارانه پرداختند. آن‌ها بیان کردند که رویه‌های حسابداری محافظه‌کارانه، مدیران را از رفتار فرصت‌طلبانه بازداشته و قابلیت اتکای اطلاعات مالی را افزایش می‌دهد. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که با افزایش سطح مالکیت نهادی، تمایل شرکت‌ها به استفاده از رویه‌های محافظه‌کارانه بیشتر می‌شود. صالحی و همکاران (۱۳۸۹) به بررسی رابطه کیفیت حسابداری و محافظه‌کاری شرطی و غیرشرطی در گزارشگری مالی پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد بین دوره تصدی حسابرس و محافظه‌کاری شرطی و غیرشرطی رابطه معناداری وجود ندارد؛ اما بین اندازه حسابرس و محافظه‌کاری شرطی و غیرشرطی رابطه مستقیم و معنادار وجود دارد. به عبارتی، واحدهای تجاری به موازات استفاده از حسابرسان بزرگ، محافظه‌کاری بیشتری در گزارش‌گری مالی اعمال می‌کنند.

سدیدی و همکاران (۱۳۹۰) به بررسی محافظه‌کاری حسابداری و تأثیر کیفیت سود بر بازده دارایی‌ها و بازده سهام پرداختند. نتایج نشان داد که شاخص کیفیت سود معرفی شده بر مبنای شاخص محافظه‌کاری می‌تواند بخشی از تفاوت نرخ بازده دارایی‌های عملیاتی و نرخ بازده سهام جاری را با سال بعد بیان کند؛ به عبارتی، واحدهای اقتصادی که روش‌های محافظه‌کارانه را اعمال می‌کنند، می‌توانند با تغییر سرمایه‌گذاری در دارایی‌های عملیاتی، کیفیت سود واحد را تغییر دهند. خدای پور و مالکی‌نیا (۱۳۹۱) به بررسی رابطه بین میزان محافظه‌کاری شرطی و اخبار منفی آینده پرداختند. یافته‌ها نشان داد که رابطه منفی و معنادار بین محافظه‌کاری شرطی اعمال شده و احتمال اخبار منفی آینده وجود دارد. همچنین، نتایج حاکی از عدم وجود رابطه معنادار بین محافظه‌کاری شرطی و واکنش بازار به اخبار خوب و بد شرکت‌ها است. علاوه بر این، وجود رابطه معنادار بین اندازه شرکت و درجه اهرم مالی آن با بازده غیرعادی شرکت مورد تأیید قرار گرفت.

حسینی (۱۳۹۲) به مطالعه رابطه بین حساسیت جریان نقد سرمایه‌گذاری و محافظه‌کاری حسابداری پرداخت. نتایج نشان داد بین شاخص حساسیت جریان نقد سرمایه‌گذاری و شاخص محافظه‌کاری حسابداری رابطه منفی معناداری وجود دارد. این یافته منطبق بر دیدگاه قراردادهای کارآ است. به گونه‌ای که شرکت‌های با درجه بالاتر گزارشگری محافظه‌کارانه، حساسیت جریان نقد سرمایه‌گذاری کمتری خواهند داشت. حاجیها و سبحانی (۱۳۹۲) به بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر هزینه سرمایه پرداختند. نتایج نشان داد که اندازه مؤسسه حسابرسی و تداوم همکاری بین مؤسسه حسابرسی و صاحبکار رابطه معکوس و معناداری با هزینه سرمایه شرکت دارند. بنابراین، کیفیت حسابرسی باعث کاهش هزینه سرمایه شرکت‌ها می‌شود.

ستایش و شمس‌الدینی (۱۳۹۲) به بررسی سازه‌های مؤثر بر سطوح محافظه‌کاری حسابداری شرکت‌ها پرداختند. نتایج حاکی از برتری روش مبتنی بر ارقام تعهدی بر روش مبتنی بر ارقام تعهدی غیر عملیاتی و برتری روش مبتنی بر ارقام تعهدی غیر عملیاتی بر روش بازار جهت محاسبه محافظه‌کاری است. از طرفی، نتایج پژوهش نشان داد که ارقام ترازنامه در مقایسه با ارقام گزارش سود یا زیان دارای ارتباط قوی‌تری با محافظه‌کاری می‌باشند.

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه ۱: در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران محافظه‌کاری وجود دارد.

فرضیه ۲: بین محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد. در حقیقت، بر اساس الگوی رابطه سود و بازده مطرح شده توسط باسو (۱۹۹۷)، ابتدا باید وجود محافظه‌کاری حسابداری بررسی شود و در ادامه، حساسیت محافظه‌کاری حسابداری نسبت به کیفیت حسابرسی آزمون گردد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از دیدگاه روش، توصیفی از نوع رگرسیون و همبستگی است. همچنین، پژوهش از دیدگاه هدف، کاربردی می‌باشد. پژوهش از دیدگاه زمانی، مبتنی بر رویکرد پس رویدادی (از طریق اطلاعات گذشته) است. پژوهش از دیدگاه نوع تحلیل داده‌ها، مبتنی بر تحلیل داده‌های ترکیبی به روش رگرسیون چندمتغیره می‌باشد. اطلاعات مربوط به ادبیات موضوعی پژوهش، شامل اطلاعات مربوط به بخش مبانی نظری و پیشینه پژوهش، با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده است. داده‌های مورد نیاز برای آزمون فرضیه‌های پژوهش، از اسناد و مدارک سازمانی، شامل صورت‌های مالی اساسی حسابداری شده و اطلاعات موجود در سازمان بورس و اوراق بهادار تهران و نیز اطلاعات به دست آمده از نرم افزار ره آورد نوین و تدبیرپرداز، استخراج شده‌اند.

الگو و متغیرهای پژوهش

الگوی کلی رابطه بین محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت حسابداری به شرح زیر است:

$$EARN_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 R_{i,t} + \beta_2 DR_{i,t} + \beta_3 R_{i,t} * DR_{i,t} + \beta_4 AUQ_{i,t} + \beta_5 AUQ_{i,t} * R_{i,t} + B_6 AUQ_{i,t} * DR_{i,t} + \beta_7 AUQ_{i,t} * R_{i,t} * DR_{i,t} + \beta_8 Controls_{i,t} + \beta_9 Controls_{i,t} * R_{i,t} + B_{10} Controls_{i,t} * DR_{i,t} + \beta_{11} Controls_{i,t} * R_{i,t} * DR_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (1)$$

که در آن؛ $EARN_{i,t}$ ، سود عملیاتی همگن شده با ارزش بازار حقوق صاحبان سهام ابتدای سال مالی؛ $R_{i,t}$ ، بازده سالانه سهام؛ $DR_{i,t}$ ، متغیر ساختگی که شاخص اخبار بد است و برای بازده‌های منفی، عدد یک و در غیر این صورت، صفر است؛ $AUD_{i,t}$ ، متغیر ساختگی که شاخص کیفیت حسابداری است و مقدار آن برای شرکت‌های حسابداری شده توسط سازمان حسابداری، عدد یک و در غیر این صورت، صفر است؛ $DPO_{i,t}$ ، درصد تقسیم سود عبارت است از نسبت سود پرداختی هر سهم به سود هر سهم؛ $MLEV_{i,t}$ ، اهرم بازار عبارت است از نسبت بدهی‌ها به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام؛ و $EQ_{i,t}$ ، کیفیت سود عبارت از نسبت جریان نقد عملیاتی به سود عملیاتی است.

در این الگو، β_3 نشان‌دهنده انعکاس به موقع اخبار بد در سود است و شواهدی از وجود محافظه‌کاری را فراهم خواهد ساخت. β_7 نشان‌دهنده رابطه بین محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت حسابداری است. β_{11} نشان‌دهنده رابطه بین محافظه‌کاری حسابداری و متغیرهای کنترلی کیفیت سود، اهرم بازار و درصد تقسیم سود است.

جامعه و نمونه آماری پژوهش

جامعه آماری پژوهش حاضر، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. در این پژوهش با در نظر گرفتن شرایطی نظیر دارای عملیات بودن و عدم وجود وقفه معاملاتی بیش از شش ماه، ورود به بورس قبل از دوره زمانی پژوهش و عدم تغییر سال مالی طی دوره زمانی پژوهش، جامعه محدود شده و آزمون‌های لازم در مورد شرکت‌های انتخاب شده صورت پذیرفته است. با توجه به شرایط فوق، تعداد ۱۵۵ شرکت در دوره زمانی ۶ ساله از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ (تعداد ۹۳۰ مشاهده شرکت - سال) شرایط فوق را دارا بودند، لذا، به عنوان شرکت‌های مورد بررسی انتخاب شدند.

یافته‌های پژوهش

خلاصه آمار توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش در جدول شماره ۱ ارائه شده است. آماره‌های توصیفی متغیر سود عملیاتی حاکی از این است که در شرکت‌های نمونه آماری پژوهش، سود عملیاتی دوره جاری به طور میانگین، حدود ۲۱/۸۸ درصد ارزش بازار حقوق صاحبان سهام در ابتدای دوره مالی جاری (پایان دوره مالی قبل) است. بازده سهام شرکت‌های نمونه آماری پژوهش، به طور میانگین، حدود ۳۶/۴۵ درصد است. این بدان معنا است که شرکت‌های مربوطه به طور میانگین در دوره زمانی پژوهش با بازدهی مثبت مواجه بوده‌اند.

جدول شماره ۱. آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

$EQ_{(i,t)}$	$MLEV_{(i,t)}$	$DPO_{(i,t)}$	$R_{(i,t)}$	$EA_{(i,t)}$	شرح
-۰/۴۱۳	۲/۰۷۰	۰/۹۷۲	۳۶/۴۵۲	۰/۲۱۹	میانگین
۰/۶۸۶	۱/۱۹۸	۰/۶۹۵	۱۵/۱۸۵	۰/۲۱۵	میانه
۳۰/۶۰۹	۳/۵۸۸	۱۱/۹۴۸	۹۰/۱۹۴	۰/۴۰۹	انحراف استاندارد
-۲۶/۹۷۳	۷/۵۹۷	۳۰/۲۷۷	۴/۱۳۶	-۵/۰۴۸	چولگی
۷۸۳/۹۶	۸۲/۶۱۶	۹۲۱/۱۴	۲۸/۲۳۲	۶۳/۲۵۴	کشیدگی
۲۳۷۴۶۲۶۷	۲۵۴۵۷۴	۳۲۳۰۷۳۶۷	۲۶۱۴۸	۱۵۵۶۳۵	آماره جارکو- برا
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	مقدار احتمال آماره
۹۳۰	۹۳۰	۹۳۰	۸۹۰	۹۳۰	تعداد مشاهدات

شرکت‌های نمونه آماری پژوهش به طور میانگین، حدود ۹۷ درصد سود سهام خود را به شکل نقدی تقسیم نموده‌اند. اهرم بازار شرکت‌های نمونه آماری پژوهش، به طور میانگین، حدود ۲/۰۷ است. این بدان معنا است که میزان بدهی شرکت‌های مربوطه به طور میانگین ۲/۰۷ برابر ارزش بازار حقوق صاحبان سهام در هر دوره است. کیفیت سود شرکت‌های نمونه آماری پژوهش، به طور میانگین، حدود ۰/۴۱- است. این بدان معنا است که جریان نقد عملیاتی شرکت‌های مربوطه به طور میانگین، ۴۱ درصد سود عملیاتی در هر دوره است و علامت منفی میانگین نیز نشان‌دهنده این است که یا جریان نقد عملیاتی به طور میانگین منفی است یا سود عملیاتی. متغیرهای بازده سهام، درصد تقسیم سود و اهرم بازار دارای چولگی مثبت هستند. این در حالی است که متغیرهای سود عملیاتی دوره جاری و کیفیت سود دارای چولگی منفی هستند. تمام متغیرهای پژوهش دارای کشیدگی مثبت هستند. مقادیر کشیدگی و چولگی حاکی از نرمال نبودن توزیع تمام متغیرها است. نتایج آماره جارکو برا و مقدار احتمال مربوطه نیز نرمال نبودن توزیع متغیرهای پژوهش را مورد تأیید قرار داد.

جدول شماره ۲. ساختار متغیرهای مجازی پژوهش

$DR_{(i,t)}$		$AUQ_{(i,t)}$		شرح
تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۵۹۰	۲۹/۶۶	۲۴/۸۰	۷۴۳	مقدار صفر
۳۰۰	۷۱/۳۳	۷۶/۱۹	۱۸۳	مقدار یک
۸۹۰	۱۰۰	۱۰۰	۹۲۶	تعداد مشاهدات

در ادامه، برای بررسی مشاهدات مربوط به متغیرهای مجازی پژوهش، ساختار این متغیرها در شرکت‌های نمونه آماری پژوهش در جدول شماره ۲ ارائه شده است. کیفیت حسابرسی متغیر مستقل پژوهش است که به صورت متغیر مجازی صفر و یک لحاظ شده است. بدین ترتیب که در صورت حسابرسی شرکت توسط حسابرسان سازمان حسابرسی، مقدار یک می‌گیرد و در غیر این صورت، مقدار صفر اختیار می‌کند. شواهد نشان داد که ۱۸۳ شرکت-سال نمونه آماری پژوهش توسط حسابرسان سازمان حسابرسی و ۷۴۳ شرکت-سال نمونه آماری پژوهش توسط حسابرسانی غیر از سازمان حسابرسی مورد حسابرسی قرار گرفته‌اند. بر اساس الگوی محافظه‌کاری پژوهش، متغیر مجازی بازده سهام به صورت صفر و یک لحاظ شده است. بدین ترتیب که در صورت منفی بودن مقادیر بازده سهام، متغیر مجازی مربوطه مقدار یک می‌گیرد و در غیر این صورت، مقدار صفر اختیار می‌کند. شواهد حاکی از این است که ۳۰۰ شرکت-سال نمونه آماری پژوهش دارای بازده سهام منفی و ۵۹۰ شرکت-سال نمونه آماری پژوهش دارای بازده سهام مثبت هستند.

جدول شماره ۳. آزمون پایایی متغیرهای پژوهش

$EQ_{(i,t)}$	$MLEV_{(i,t)}$	$DPO_{(i,t)}$	$AUQ_{(i,t)}$	$DR_{(i,t)}$	$R_{(i,t)}$	$EA_{(i,t)}$	شرح
-۹۳۶/۳۲۵	-۱۵/۹۳۹	-۲۵۸۵/۰۱	-۶/۴۶۴	-۹۷/۹۸۶	-۳۱/۰۱۴	-۱۹/۷۷۴	آماره t
(۰/۰۰۰)	(۰/۰۰۰)	(۰/۰۰۰)	(۰/۰۰۰)	(۰/۰۰۰)	(۰/۰۰۰)	(۰/۰۰۰)	(احتمال آماره)

پیش از برآورد الگوی پژوهش، لازم است پایایی تمام متغیرهای مورد استفاده در تخمین‌ها، مورد آزمون قرار گیرد. پایایی داده‌ها می‌تواند تأثیر زیادی روی رفتار و

ویژگی‌های داده‌ها داشته باشد. اگر متغیرهای مورد استفاده در برآورد ضرایب الگو، ناپایا باشند، ممکن است استنباط نادرستی در زمینه رابطه بین متغیرها صورت گیرد. همچنین، وجود متغیرهای ناپایا در الگو منجر به بی‌اعتباری آزمون‌های t و F می‌گردد. در این پژوهش، از آزمون ریشه واحد لوین، لی و چو برای بررسی پایایی متغیرها استفاده شد. نتایج این آزمون در جدول شماره ۳ ارائه شده است.

برای تشخیص این موضوع به مقدار احتمال آماره t آزمون توجه می‌شود که در صورت کمتر بودن آن نسبت به سطح خطای ۵ درصد، ناپایایی یا ریشه واحد رد می‌شود و پایایی پذیرفته می‌شود. بر اساس آماره آزمون و احتمال مربوطه در مورد تمام متغیرهای پژوهش، پایایی این متغیرها مورد تأیید قرار گرفت.

جدول شماره ۴. ماتریس ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش

$EQ_{(i,t)}$	$MLEV_{(i,t)}$	$DPO_{(i,t)}$	$AUQ_{(i,t)}$	$DR_{(i,t)}$	$R_{(i,t)}$	
				۱/۰۰۰ (۰/۰۰۰)	-۰/۳۶۵ (۰/۰۰۰)	$DR_{(i,t)}$
			۱/۰۰۰ (۰/۰۰۰)	۰/۰۳۸ (۰/۲۵۲)	۰/۰۲۱ (۰/۵۲۸)	$AUQ_{(i,t)}$
		۱/۰۰۰ (۰/۰۰۰)	-۰/۰۱۳ (۰/۹۶۴)	۰/۰۳۹ (۰/۲۴۲)	-۰/۰۲۸ (۰/۴۰۹)	$DPO_{(i,t)}$
	۱/۰۰۰ (۰/۰۰۰)	۰/۰۰۷ (۰/۸۲۵)	۰/۰۲۹ (۰/۳۹۰)	۰/۲۳۲ (۰/۰۰۰)	-۰/۱۸۲ (۰/۰۰۰)	$MLEV_{(i,t)}$
۱/۰۰۰ (۰/۰۰۰)	۰/۰۰۳ (۰/۹۰۷)	۰/۰۰۱ (۰/۹۶۵)	۰/۰۱۷ (۰/۶۰۹)	-۰/۰۴۹ (۰/۱۳۸)	۰/۰۱۸ (۰/۵۹۲)	$EQ_{(i,t)}$

سطح معناداری داخل پرانتز آورده شده است.

در این پژوهش، بررسی همخطی بین متغیرهای مستقل با بهره‌گیری از ضریب همبستگی پیرسون انجام شده که نتایج آن در جدول شماره ۴ ارائه شده است. با توجه به سطح

معناداری ضرایب همبستگی، همبستگی‌های معنادار در این پژوهش در سطح قوی نیستند و این موضوع منجر به بروز پدیده هم‌خطی و ایجاد اختلال در تحلیل‌ها نخواهد شد. برای این که بتوان مشخص نمود که آیا استفاده از روش داده‌های ترکیبی در برآورد الگوهای رگرسیونی کارآمد خواهد بود یا نه، از آزمون چاو؛ و به منظور این که مشخص گردد کدام روش (اثرات ثابت و یا اثرات تصادفی) جهت برآورد مناسب‌تر است، از آزمون هاسمن استفاده شده است. نتایج حاصل از این آزمون‌ها در جدول شماره ۵ آمده است.

جدول شماره ۵. نتایج انتخاب الگو برای برازش الگوهای پژوهش

شرح	الگوی محافظه - کاری حسابداری	الگوی رابطه بین محافظه - کاری حسابداری و کیفیت حسابداری	الگوی رابطه بین محافظه کاری حسابداری و کیفیت حسابرسی و نقش متغیرهای کنترلی
آماره F (احتمال آماره)	۳/۷۸۴ (۰/۰۰۰)	۳/۶۹۸ (۰/۰۰۰)	۳/۱۲۴ (۰/۰۰۰)
آماره χ^2 (احتمال آماره)	۱۳/۰۹۳ (۰/۰۰۰)	۳۶/۷۱۸ (۰/۰۰۰)	۱۳/۷۲۳ (۰/۰۰۰)

با توجه به نتایج حاصل از آزمون چاو، از آنجایی که مقدار احتمال آماره در هر سه الگو کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، می‌توان از روش داده‌های ترکیبی استفاده نمود. همچنین، طبق نتایج حاصل از آزمون هاسمن، لازم است هر سه الگو با استفاده از روش اثرات ثابت برازش شوند.

با تعیین الگوی مناسب تحلیل رگرسیونی، الگوهای مربوطه برازش شدند. نتایج خلاصه برازش این الگوها و شمای کلی آزمون فرضیه‌ها در جدول شماره ۶ بیان شده است. در بررسی معناداری کلی الگوها، با توجه به این که مقدار احتمال آماره F در هر سه الگو از ۰/۰۵ کوچکتر می‌باشد، معنادار بودن کلی الگوها تأیید می‌شود. ضریب تبیین تعدیل شده الگو، گویای میزان توان متغیرهای توضیحی الگو در بیان تغییرات متغیر وابسته است. ضریب تبیین تعدیل شده در الگوی اول ۳۹/۷ درصد، در الگوی دوم ۴۰/۱ درصد و

در الگوی سوم ۵۲/۵ می‌باشد. همان‌گونه که مشخص است، با ورود متغیر کیفیت حسابرسی در الگوی محافظه‌کاری حسابداری، فقط ۰/۴۷ درصد به توان تبیین الگو افزوده شده و پس از ورود متغیرهای کنترلی، افزایش ۱۲/۴ درصدی در توان تبیین الگو را شاهد هستیم. به عبارتی، الگوی رابطه بین محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت حسابرسی با حضور متغیرهای کنترلی بیشترین توان تبیین الگو را به خود اختصاص داده است. همچنین، برای آزمون استقلال پسماندهای الگو (اجزای خطای الگو) که یکی از مفروضات تحلیل رگرسیون می‌باشد و خود همبستگی نامیده می‌شود، از آزمون دوربین واتسون استفاده شده است. از آنجایی که مقدار آماره دوربین واتسون در هر سه الگو بین عدد ۱/۷ و ۲/۳ می‌باشد، لذا استقلال پسماندهای هر سه الگو تأیید می‌شود.

هدف از آزمون فرضیه اول پژوهش، آزمون وجود محافظه‌کاری حسابداری است. بر اساس نتایج ارائه شده در جدول شماره ۵، از آنجایی که مقدار احتمال آماره t مربوط به شاخص محافظه‌کاری حسابداری (رابطه تعاملی بازده سهام و متغیر مجازی بازده سهام) کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد و همچنین، علامت ضریب تأثیر این متغیر نیز مثبت است؛ بنابراین، می‌توان گفت در سطح کل شرکت‌های نمونه آماری پژوهش، محافظه‌کاری حسابداری وجود دارد. در نتیجه، فرضیه اول پژوهش تأیید می‌شود.

هدف از آزمون فرضیه دوم پژوهش، بررسی رابطه بین محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت حسابرسی است. بر اساس نتایج ارائه شده در جدول شماره ۵، از آنجایی که مقدار احتمال آماره t مربوط به رابطه تعاملی بازده سهام و متغیر مجازی بازده سهام کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد؛ بنابراین، در تأیید الگوی قبل، در سطح کل شرکت‌های نمونه آماری پژوهش، محافظه‌کاری حسابداری وجود دارد. از سوی دیگر، مقدار احتمال آماره t مربوط به رابطه تعاملی شاخص محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت حسابرسی کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد و همچنین، علامت ضریب تأثیر این متغیر نیز مثبت است؛ بنابراین، رابطه مثبت و معناداری بین محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت حسابرسی وجود دارد. در نتیجه، فرضیه دوم پژوهش تأیید می‌شود. به عبارتی، نتایج بیانگر این است که شرکت‌های

حسابرسی شده توسط حسابرسان سازمان حسابرسی، محافظه کاری بیشتری را اعمال کرده‌اند.

جدول شماره ۶. نتایج برازش الگوهای پژوهش

شرح	الگوی محافظه کاری حسابداری	الگوی رابطه بین محافظه کاری حسابداری و کیفیت حسابداری و کیفیت حسابداری و کیفیت حسابداری	الگوی رابطه بین محافظه کاری حسابداری و کیفیت حسابداری و کیفیت حسابداری و کیفیت حسابداری
C (احتمال آماره t)	۰/۲۴۰۳۶۷ (۰/۰۰۰۰)	۰/۲۱۶۷۹۰ (۰/۰۰۰۰)	۰/۳۹۰۹۳۷ (۰/۰۰۰۰)
$R_{(i,t)}$ (احتمال آماره t)	۰/۰۰۰۸۸۰ (۰/۰۰۰۲)	۰/۰۰۰۸۳۲ (۰/۰۰۲۱)	۰/۰۰۰۱۲۲ (۰/۰۴۲۸)
$DR_{(i,t)}$ (احتمال آماره t)	-۰/۰۵۵۵۶۰ (۰/۰۴۷۱)	-۰/۰۵۱۴۰۱ (۰/۰۷۷۶)	-۰/۱۸۸۲۴۹ (۰/۰۱۰۰)
$R_{(i,t)} * DR_{(i,t)}$ (احتمال آماره t)	۰/۰۰۲۷۳۹ (۰/۰۰۵۵)	۰/۰۰۱۸۲۶ (۰/۰۰۳۹)	۰/۰۰۱۱۸۷ (۰/۰۳۶۴)
$AUQ_{(i,t)} * R_{(i,t)} * DR_{(i,t)}$ (احتمال آماره t)		۰/۰۰۴۶۸۱ (۰/۰۴۰۹)	۰/۰۰۵۲۰۳ (۰/۰۴۹۳)
$DPO_{(i,t)} * R_{(i,t)} * DR_{(i,t)}$ (احتمال آماره t)			۰/۰۰۰۹۱۶ (۰/۰۲۲۳)
$MLEV_{(i,t)} * R_{(i,t)} * DR_{(i,t)}$ (احتمال آماره t)			-۰/۰۰۰۲۶۱ (۰/۶۸۷۰)
$EQ_{(i,t)} * R_{(i,t)} * DR_{(i,t)}$ (احتمال آماره t)			-۰/۰۰۰۰۲۰ (۰/۸۳۴۴)
آماره ضریب تبیین تعدیلی	۰/۳۹۷	۰/۴۰۱	۰/۵۲۵
آماره دوربین-واتسون	۱/۸۹۶	۱/۸۲۲	۱/۸۴۹
آماره F (احتمال آماره)	۴/۷۴۳ (۰/۰۰۰)	۴/۹۰۵ (۰/۰۰۰)	۶/۶۷۹ (۰/۰۰۰)

در ادامه تحلیل‌ها، برای بررسی میزان اثرگذاری متغیرهای کنترلی بر روابط پیش گفته، الگوی دیگری با حضور متغیرهای کنترلی درصد تقسیم سود، کیفیت سود و اهرم بازار برازش گردید. در این الگو نیز شواهد حاکی از وجود محافظه کاری حسابداری و

همچنین، وجود رابطه مثبت و معنادار بین محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت حسابداری است که در حقیقت، نتایج این الگو تأییدی بر نتایج الگوهای قبل است. بر اساس نتایج الگوی برازش شده، شواهد نشان می‌دهد که در شرکت‌های نمونه آماری پژوهش، رابطه معناداری بین محافظه‌کاری حسابداری و درصد تقسیم سود وجود دارد. در خصوص متغیرهای کنترلی کیفیت سود و اهرم بازار، شواهدی مبنی بر وجود رابطه معنادار بین محافظه‌کاری حسابداری و متغیرهای کنترلی ذکر شده یافت نشد. البته در مجموع، حضور متغیرهای کنترلی توان تبیین الگو را در مقایسه با الگوهای قبل بهبود بخشیده است، ضمن این که افزایش آماره F الگو نیز حاکی از بهبود کلی الگو است.

جدول شماره ۷. نتایج برازش الگوی محافظه‌کاری حسابداری در دو گروه شرکت‌ها

شرح	شرکت‌های حسابداری شده توسط حسابرسی سازمان حسابداری	شرکت‌های حسابداری نشده توسط سایر حسابرسی
C (احتمال آماره t)	۰/۳۲۳۸۴۸ (۰/۰۰۰۰)	۰/۲۱۷۷۷۳ (۰/۰۰۰۰)
$R_{(i,t)}$ (احتمال آماره t)	۰/۰۰۱۰۷۹ (۰/۰۱۳۹)	۰/۰۰۰۸۳۰ (۰/۰۰۲۱)
$DR_{(i,t)}$ (احتمال آماره t)	-۰/۰۳۳۵۷۰ (۰/۶۲۱۴)	-۰/۰۵۷۳۷۰ (۰/۰۵۲۸)
$R_{(i,t)} * DR_{(i,t)}$ (احتمال آماره t)	۰/۰۰۷۰۶۰ (۰/۰۴۶۳)	۰/۰۰۱۶۲۶ (۰/۰۱۵۱)
آماره ضریب تبیین تعدیلی	۰/۳۰۳	۰/۰۷۷
آماره دوربین-واتسون	۱/۶۶۴	۱/۵۲۶
آماره F	۲۷/۱۸۵	۲۰/۶۸۸
(احتمال آماره)	(۰/۰۰۰)	(۰/۰۰۰)

بر اساس آزمون فرضیه دوم پژوهش، رابطه مثبت و معناداری بین محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت حسابداری وجود دارد. برای این که در مورد درستی نتایج به دست آمده اطمینان بیشتری حاصل گردد، نسبت به برازش الگوی محافظه‌کاری حسابداری در دو

گروه شرکت‌ها اقدام گردید. این دو گروه عبارت بودند از شرکت‌های حسابرسی شده توسط حسابرسان سازمان حسابرسی و شرکت‌های حسابرسی شده توسط سایر حسابرسان غیر از سازمان حسابرسی. چکیده نتایج حاصل از برازش الگوها در جدول شماره ۷ ارائه شده است.

مقایسه الگوهای رگرسیونی برازش شده نشان داد که در هر دو گروه شرکت‌ها چه در آن‌هایی که توسط حسابرسان سازمان حسابرسی مورد حسابرسی قرار گرفته‌اند و چه در آن‌هایی که توسط سایر حسابرسان غیر از سازمان حسابرسی مورد حسابرسی قرار گرفته‌اند، با توجه به نتایج الگوها، محافظه‌کاری حسابداری وجود دارد. البته توان تبیین الگوی محافظه‌کاری حسابداری در شرکت‌های حسابرسی شده توسط حسابرسان سازمان حسابرسی حدود ۳۰/۳ درصد و در شرکت‌های حسابرسی شده توسط سایر حسابرسان غیر از سازمان حسابرسی حدود ۷/۷ درصد است. همچنین، ضریب شاخص محافظه‌کاری حسابداری، در شرکت‌های حسابرسی شده توسط حسابرسان سازمان حسابرسی حدود ۰/۰۰۷ و در شرکت‌های حسابرسی شده توسط سایر حسابرسان حدود ۰/۰۰۱ است. بر این اساس، هم توان تبیین الگوی محافظه‌کاری حسابداری و هم ضریب شاخص محافظه‌کاری حسابداری در شرکت‌های حسابرسی شده توسط حسابرسان سازمان حسابرسی بیشتر از شرکت‌های حسابرسی شده توسط سایر حسابرسان است. در مجموع، به نظر می‌رسد در شرکت‌های حسابرسی شده توسط حسابرسان سازمان حسابرسی محافظه‌کاری بیشتری در مقایسه با شرکت‌های حسابرسی شده توسط سایر حسابرسان وجود داشته باشد. این بدان معنا است که رابطه مثبت و معناداری بین محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت حسابرسی وجود دارد و کیفیت حسابرسی بر میزان و شدت محافظه‌کاری حسابداری تأثیر معناداری دارد.

نتیجه‌گیری کلی پژوهش

در این پژوهش، حساسیت محافظه‌کاری حسابداری نسبت به کیفیت حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران مورد آزمون قرار گرفت. نتایج آزمون الگوهای مختلف نشان داد که در وهله نخست در شرکت‌های نمونه آماری پژوهش

محافظه‌کاری حسابداری وجود دارد. همچنین، در این پژوهش، رابطه مثبت و معناداری بین محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت حسابداری وجود دارد. این بدان معنا است که شرکت‌های آماری نمونه حسابداری شده توسط حسابرسان بزرگ (سازمان حسابداری)، درجه بالاتری از محافظه‌کاری را تجربه کرده‌اند. این امر نشان می‌دهد که اگر حسابداری با کیفیت سطح محافظه‌کاری حسابداری را بالا ببرد و دقت اقلام را با بررسی سخت تأیید کند، آن‌گاه این امر به شرکت کنندگان بازار، اطمینان بیشتری درباره کیفیت گزارشگری مالی می‌دهد؛ این موضوع از جنبه اهمیت دادن به ویژگی‌های کیفی اطلاعات در حیطه گزارشگری مالی، فرآیندی مطلوب محسوب می‌گردد. این نتیجه مطابق با نتایج پژوهش باسو و همکاران (۲۰۰۲)، چانگ و همکاران (۲۰۰۳)، جنکینز و همکاران (۲۰۰۷) و صالحی و همکاران (۱۳۸۹) است.

پیشنهاد‌های پژوهش

با توجه به وجود رابطه مثبت و معناداری بین محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت حسابداری، به استفاده‌کنندگان از نتایج کاربردی پژوهش پیشنهاد می‌گردد در ارزیابی‌ها و تصمیم‌گیری‌های خود به واکنش رفتاری مربوطه توجه نمایند. اگر محافظه‌کاری حسابداری به دلیل عوامل داخلی و خاص شرکت یا عوامل خارجی در بازار کاهش یابد، حسابداری با کیفیت می‌تواند این افت را بهبود ببخشد. شرکت‌های حسابداری شده توسط یک حسابرسان بزرگ، سود مربوط تری ارائه می‌کنند و خطاهای حسابداری و گزارشگری مالی کمتری در صورت‌های مالی خود دارند.

در ادامه، پیشنهادهایی نیز برای انجام پژوهش‌های آینده ارائه می‌شود.

۱. پیشنهاد می‌شود محافظه‌کاری حسابداری از دو دیدگاه ترازنامه و سود و زیان به صورت مقایسه‌ای بررسی شود و نقش کیفیت حسابداری در آزمون‌های مربوطه مدنظر قرار گیرد.

۲. پیشنهاد می‌شود نقش مؤلفه‌های دیگر کیفیت حسابداری مانند تخصص حسابرس در صنعت، تغییر حسابرس، دوره تصدی حسابرس، نوع گزارش حسابرس و امثال آن‌ها در بررسی محافظه‌کاری حسابداری مورد آزمون قرار گیرد.
۳. پیشنهاد می‌شود نقش انواع مدیریت سود به تفکیک مدیریت سود تعهدی و مدیریت سود واقعی در اعمال محافظه‌کاری حسابداری به صورت مقایسه‌ای آزمون گردد.
۴. پیشنهاد می‌شود نقش نظام راهبری شرکتی همراه با کیفیت حسابداری در بررسی محافظه‌کاری حسابداری مورد آزمون قرار گیرد.
۵. پیشنهاد می‌شود نقش کیفیت حسابداری بر اعمال محافظه‌کاری حسابداری با توجه به اندازه شرکت بررسی شود تا مشخص شود در شرکت‌های بزرگ و کوچک چه رابطه‌ای بین محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت حسابداری وجود دارد.
۶. پیشنهاد می‌شود نقش کیفیت حسابداری بر اعمال محافظه‌کاری حسابداری با توجه به نوع صنعت بررسی شود تا مشخص گردد که در صنایع مختلف، چه کنش و واکنشی بین محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت حسابداری وجود دارد.

محدودیت‌های پژوهش

- در انجام این تحقیق نیز با محدودیت‌هایی مواجه بوده ایم که تعمیم و تحلیل نتایج باید با لحاظ آن‌ها صورت گیرد. این محدودیت‌ها عبارت‌اند از:
۱. مهم‌ترین محدودیت این پژوهش، عدم ارزیابی سایر عوامل کیفی حسابداری است. در این پژوهش صرفاً بزرگی سازمان حسابداری مدنظر قرار گرفته و به نتایج کنترل کیفی جامعه و یا ارزیابی سایر عوامل کیفی پرداخته نشده است.
  ۲. محدودیت دیگر، به مقایسه سازمان حسابداری و مؤسسات عضو جامعه حسابداران رسمی برمی‌گردد؛ چون دولتی بودن سازمان حسابداری عامل مزاحم در بررسی اندازه مؤسسه حسابداری به عنوان معیاری از کیفیت حسابداری است.

منابع و مأخذ

- ابراهیمی کردلر، علی و سیدی، سیدعزیز، (۱۳۸۷)، نقش حساب‌برسان مستقل در کاهش اقلام تعهدی اختیاری. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۱۵ (۵۴): ۳-۱۶.
- بنی‌مهد، بهمن، (۱۳۸۵)، تبیین و ارائه الگویی برای اندازه‌گیری محافظه‌کاری حسابداری. *رساله دکتری حسابداری*. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران.
- حاجیها، زهره و سبحانی، ندا. (۱۳۹۲). بررسی تأثیر کیفیت حسابداری بر هزینه سرمایه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *دانش حسابداری*. ۴ (۱۴): ۱۲۹-۱۴۶.
- حساسیگانه، یحیی و جعفری، علی. (۱۳۸۴). عوامل مؤثر بر استقلال و شایستگی اعضای جامعه حسابداران رسمی ایران در ارائه خدمات گواهی. *مطالعات حسابداری*، ۱۰: ۷۱-۹۴.
- حسنی، محمد. (۱۳۹۲). مطالعه تجربی رابطه بین حساسیت جریان نقد سرمایه‌گذاری و محافظه‌کاری حسابداری (دیدگاه قراردادهای کارآ یا دیدگاه تحریف سیستم‌های اطلاعاتی؟). *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*. ۲۰ (۳): ۵۹-۸۴.
- خدای‌پور، احمد و مالکی‌نیا، رحیمه. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین میزان محافظه‌کاری شرطی و اخبار منفی آینده شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *دانش حسابداری*. ۳ (۱۰): ۷-۲۷.
- رضازاده، جواد و آزاد، عبدالله. (۱۳۸۷). رابطه‌ی بین عدم تقارن اطلاعاتی و محافظه‌کاری در گزارشگری مالی. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*. ۱۵ (۵۴): ۶۳-۸۰.
- ستایش، محمدحسین و شمس‌الدینی، کاظم. (۱۳۹۲). بررسی سازه‌های مؤثر بر سطوح محافظه‌کاری حسابداری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *دانش حسابداری*. ۴ (۱۴): ۱۰۹-۱۲۷.
- سدیدی، مهدی؛ ثقفی، علی و احمدی، شاهین، (۱۳۹۰)، محافظه‌کاری حسابداری و تأثیر کیفیت سود بر بازده دارایی‌ها و بازده سهام. *دانش حسابداری*. ۲ (۶): ۱۲۹-۱۴۹.

- صالحی، مهدی؛ جبارزاده کنگرلوئی، سعید و علیزاده، ناصر. (۱۳۸۹). بررسی رابطه کیفیت حسابداری و محافظه کاری شرطی و غیرشرطی در گزارشگری مالی. *پژوهشنامه حسابداری و حسابرسی*. دانشگاه امام رضا. ۲.
- کرمی، غلامرضا و بذرافشان، آمنه، (۱۳۸۸)، بررسی رابطه دوره تصدی حسابرس و گزارشگری سودهای محافظه کارانه در بورس اوراق بهادار تهران، *مجله بورس اوراق بهادار*، ۲ (۷): ۵۵-۸۰.
- مهرانی، ساسان؛ مرادی، محمد و اسکندر، هدی، (۱۳۸۹)، رابطه نوع مالکیت نهادی و حسابداری محافظه کارانه، *پژوهش های حسابداری مالی*، سال دوم، ۱ (۳): ۴۷-۶۲.
- مهرانی، کاوه؛ حلاج، محمد و حسنی، عباس، (۱۳۸۸)، بررسی محافظه کاری حسابداری و رابطه آن با اقلام تعهدی. *تحقیقات حسابداری*، ۱ (۳): ۸۸-۱۰۷.
- Bannister, J.W. and Wiest, D.N. (2001). Earnings management and auditor conservatism: effects of SEC enforcement actions. *Managerial Finance*. 27 (12): 57-71.
- Basu, S. (1997). The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings. *Journal of Accounting and Economics*. 25: 1-34.
- Basu, S., Hwang, L. and Jan, C. (2002). Differences in conservatism between big eight and non-big eight auditors. *Working Paper*. Emory University.
- Becker, C. L., Defond, M. L. Jambalvo, J. J. and Subramanyam, K. R. (1998). The Effect of Audit Quality on Earnings Management. *Contemporary Accounting Research*. 15 (1): 1-24.
- Chen, K.; Lin L. K. & Zhou, J. (2005). Audit Quality and Earnings Management for Taiwan IPO firms. *Managerial Accounting Journal*. 20 (1): 86-104.
- Chung, R., Firth, M., and Kim, J. (2003). Auditor conservatism and reported earnings. *Accounting and Business Research*. 33: 19-22.
- De Angelo, L.E. (1981). Auditor size and audit quality. *Journal of Accounting and Economics*. 3 (3): 183-199.
- Fairuzana and Rashidah. (2006). Board, audit committee, culture and earnings management: Malaysian Evidence. *Managerial Auditing Journal*. 21(7): 783 – 804.
- Francis, J.R., and Krishnan, J. (1999). Accounting Accruals and Auditor Reporting Conservatism. *Contemporary Accounting Research*. 16 (1): 135-165.

- Gore, P., Pope, P.F. and Singh, A.K. (2001). Non-audit services, auditor independence and earnings management. *Working Paper*. Lancaster University.
- Hamilton, J., C. Ruddock, D. Stokes, and Taylor, S. (2005). Audit partner rotation, earnings quality and earnings conservatism. *Working Paper*. University of Technology. Sydney and University of New South Wales.
- Hogan, C. and Jeter, D. (1999). Industry specialization by auditors. *Auditing. Journal of Practice and Theory*. (Spring): 1-17.
- Jenkins, D. and Velury, U. (2006). Does auditor tenure impact the reporting of conservative earnings? *Working Paper*. University of Delaware.
- Jenkins, D., Kane, G., and Velury, U. (2007). Earnings conservatism and audit quality: an examination of the late 1990s. *Journal of Forensic Accounting*. VIII: 287-302.
- Li, D. (2007). Auditor tenure and accounting conservatism. *Ph.D Thesis*. Georgia Institute of Technology.
- Van Tendeloo, B., and Vanstraelen, A. (2008). Earnings Management and Audit Quality in Europe: Evidence from the Private Client Segment Market. *European Accounting Review*. 17 (3):447 - 469.
- Zhou, J. and R. Elder. (2002). Audit firm size, industry specialization, and earnings management by initial public offering firms. *Working Paper*.